

від 06.07.2005 № 2747-IV. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15>.

3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>.

4. Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та здобувачам вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських : Наказ; МВС України від 06.04.2016 № 260. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0669-16>.

5. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/504/96-%D0%B2%D1%80>.

6. Постанова Верховного Суду від 19 січня 2021 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. № 94237142

7. Постанова Верховного Суду від 06 березня 2019 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. № 80316929

Максим БАДАК

юрисконсульт, викладач
правових дисциплін Дніпровського
транспортно-економічного
фахового коледжу (м. Дніпро, Україна)

ВТРУЧАННЯ У ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Основним Законом визначено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Права людини разом з демократією та верховенством права належать до основоположних цінностей сучасних цивілізованих націй і становлять основу їх соціальної та політичної організації. Утвердження прав людини й основоположних свобод є основним завданням сучасних держав, які проголосили людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю та взяли на себе зобов'язання запровадити ефективні засоби її убезпечення від свавілля публічної влади та, певною мірою, посягань з боку інших осіб [2].

Однак, як зазначив Конституційний Суд України, одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці є допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях [4].

Критеріями, що визначають можливість втручання у права людини є: законність, пропорційність та необхідність в демократичному суспільстві.

Щодо законності, то дефініцію «закон» варто розуміти як норми, встановлені писаним правом, так і правила, що сформувалися у прецедентному праві. Закон має відповідати якісним вимогам, насамперед вимогам «доступності» та «передбачуваності». Вислів «згідно із законом» не просто вимагає, щоб оскаржуваний захід мав підставу в національному законодавстві, але також звертається до якості такого закону. Зокрема, положення закону мають бути достатньо чіткими у своїх термінах, а також закон має передбачати засоби юридичного захисту проти свавільного застосування [6].

Другим критерієм виправданості втручання у права людини є переслідування легітимної мети, яка визначається безпосередньо у статтях 8-11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція): національна та громадська безпека, економічний добробут країни, запобігання заворушенням чи злочинам, захист здоров'я чи моралі, захист прав і свобод інших осіб, охорона публічного порядку, територіальна цілісність, захист репутації чи прав інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації, підтримання авторитету і безсторонності суду.

Хоча легітимність мети і визначена у Конвенції, але держави при виправданні обмеження користуються певною свободою розсуду. Важливим при цьому є поняття «свободи розсуду» держави – Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) дає державі та її органам певну дискрецію у визначенні того, що ж є необхідним для її суспільства. Це зумовлено тим, що ЄСПЛ, як він сам зазначає у своїх рішеннях, немає ані компетенції, ані необхідності намагатися здійснювати практичний чи політичний контроль над діями держави у межах її власного національного законодавства.

Тому, щоб визначити легітимність мети втручання у права людини необхідно дотримуватися наступних умов:

1. законодавець не повинен мати дискримінаційні цілі («своїм все, іншим – закон»);
2. визнання ідеалів – привілей суспільства, а не держави;
3. мета має бути достатньо важливою для виправдання обмеження прав.

Третьою умовою є те, що обмеження повинно бути «необхідним у демократичному суспільстві». Питання «необхідності в демократичному суспільстві» і «пропорційності» втручання є фактично синонімічними. Пропорційність втручання означає забезпечення державою справедливого балансу між, з одного боку, правами особи за Конвенцією, та, з іншого боку, з інтересами суспільства загалом.

Необхідність в демократичному суспільстві вимагає дотримання принципу пропорційності, а саме:

1. Використані засоби мають бути належними для досягнення легітимної мети.
2. Засіб, який застосовується для обмеження, має бути найменш обтяжливим для права особи.
3. Використані засоби мають бути пропорційними очікуваним наслідкам, тобто тягар, який несе особа, не може бути надмірним по

відношенню до вигоди, яку отримує протилежний інтерес.

ЄСПЛ оцінює пропорційність обмежень, застосованих прав і свобод, по відношенню до легітимної мети, якої прагнуть досягти. Будь-яке непропорційне втручання не буде вважатись «необхідним у демократичному суспільстві». Зокрема, ЄСПЛ у справі «Ляшко проти України» дійшов висновку, що необхідно перевірити, чи було втручання виправданим та необхідним у демократичному суспільстві, та чи було воно пропорційним, і чи були причини, надані національними органами влади на його виправдання, важливими та достатніми. Тому важливим є визначити, чи належним чином національні органи влади використали свою свободу повноважень.

Таким чином, будь-яке непропорційне втручання в права особи (незабезпечення справедливого балансу) не буде вважатись «необхідним у демократичному суспільстві». Інакше кажучи, воно має відповідати «нагальній суспільній необхідності», зокрема бути співрозмірним із переслідуваною законною метою [6].

Цікавою є думка судді Леменса, який вказав, що у демократичному суспільстві може стати необхідністю встановлення обмежень на індивідуальну свободу, щоб задовольнити інтереси різних людей та груп та щоб забезпечити повагу до прав кожного (справа «Коккінакіс проти Греції»). Ці обмеження встановлюються не задля обмежень, а задля поваги до прав кожного. Це рішення дає нам сигнал, що крім фундаментальних прав, є ще фундаментальні обов'язки та відповідальність.

Отже, не зважаючи на те, що права і свободи людини є невід'ємними та недоторканими, можливе їх обмеження. Для такого обмеження держава має дотримуватися трьох умов: законності, легітимності мети та необхідності у демократичному суспільстві. Це зумовлено тим, що людина як член суспільства має як права, так і обов'язки. Тому, за таких умов, це не обмеження прав людини, а гарантування прав і свобод кожної людини.

---

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. с. 141.

2. Верховенство права та права людини у світлі Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://newjustice.org.ua/wpcontent/uploads/2018/05/curriculum_rule_of_law_cd.pdf.

3. Легітимність та пропорційність мети втручання. URL : <https://sudpraktika.wordpress.com/>

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010.

5. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Роздаткові матеріали. К.: ВАІТЕ, 2013. 56 с.

6. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с.